

О.П. Степаненко (Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана, Україна)

ТЕНДЕНЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

У статті розглянуто проблеми інноваційного розвитку банківської системи, проаналізовано чинники впливу на її інноваційний розвиток. Визначено основні складові інноваційної діяльності в банківській сфері, наведено структуру управління інноваційним розвитком банківської системи. Розроблено загальну концепцію управління інноваційним розвитком.

Ключові слова: банківська система, інноваційний розвиток, банк, економіка, глобалізація, інформаційні технології.

Рис. 2. Літ. 30.

О.П. Степаненко (Киевский национальный экономический
университет имени Вадима Гетьмана, Украина)

ТЕНДЕНЦИИ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ

В статье рассмотрены проблемы инновационного развития банковской системы, проанализированы факторы влияния на ее инновационное развитие. Определены основные составляющие инновационной деятельности в банковской сфере, приведена структура управления инновационным развитием банковской системы. Разработана общая концепция управления инновационным развитием.

Ключевые слова: банковская система, инновационное развитие, банк, экономика, глобализация, информационные технологии.

О.Р. Stepanenko (Kyiv National Economic University of Vadym Hetman, Ukraine)

TRENDS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE

The article considers the problems in the innovative development of the banking system and analyzes the factors of influence upon its innovative development. The key components in the innovative activities of the banking sector are identified, and the structure of innovative development management of the banking system is presented. A general concept of innovative development management is elaborated.

Keywords: banking system; innovative development; bank; economy; globalization; information technologies.

Постановка проблеми й аналіз останніх досліджень і публікацій. В сучасних економічних умовах, які характеризуються посиленням глобалізаційних процесів, високими темпами розвитку інформаційних технологій і орієнтацією на розроблення, впровадження та використання високотехнологічної продукції, все більшого значення набувають питання інноваційного розвитку, побудови економіки знань і забезпечення ефективних фінансових та інформаційних комунікацій.

Інноваційний тип економічного розвитку, орієнтований на генерацію, розповсюдження та використання знань, стає основним чинником забезпечення конкурентоспроможності країни та визначає потенціал розвитку економічної системи в цілому та її складових. На це наголошував у доповіді «Реалізація інноваційної політики в Україні» О. Хименко на Міжнародній конфе-

ренції з укріплення потенціалу у сфері комерціалізації й захисту інтелектуальної власності, що проходила в Москві в 2010 р. [25].

Процеси інтеграції України у світовий економічний простір вимагають вирішення проблеми забезпечення інноваційного розвитку її економіки на основі формування принципово нових теоретико-методологічних підходів та обґрунтування практичних заходів щодо впровадження результатів наукових досліджень.

Формування інноваційної моделі розвитку економіки спрямоване на забезпечення реалізації науково-технічного, економічного та соціального потенціалу України, застосування інтелектуального й творчого потенціалу кадрових ресурсів, зменшення впливу тіньового сектору економіки, сприяння підвищенню соціального захисту населення.

Як зазначається в [12], реалізація конкурентних переваг України у світовому господарстві можливе лише за рахунок впровадження пріоритетів розвитку науки, технологій, освіти та інтелектуального й соціального захисту людини як носія знань, потенційного впровадження інновацій. Це підтверджується визначеним переліком пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень [1], до складу якого входять теми, пов'язані з реалізацією заходів, спрямованих на всебічний розвиток людського потенціалу, підтримкою науково-технічної діяльності, організацією інформаційного менеджменту, модернізацією промисловості та орієнтацією її потужностей на нововведення, формування в суспільстві інноваційних потреб. Але для підтримки інноваційних перетворень необхідно зважати на те, що передумовою реалізації будь-яких управлінських впливів у науково-технічній сфері повинна бути чітко сформульована стратегія інноваційного розвитку, спрямована насамперед на активізацію внутрішніх і зовнішніх джерел фінансово-кредитного забезпечення інноваційної діяльності, що вимагає модернізації банківської системи як основного постачальника інвестиційних ресурсів для інноваційної діяльності суб'єктів господарювання [2].

Аналіз тенденцій розвитку світової економіки протягом останніх років свідчить про те, що банківська сфера стала однією з найбільш динамічних складових світового економічного простору [9; 20], оскільки глобалізація, розвиток інформаційних технологій і зростання нестабільності, що сьогодні характеризують розвиток світової економіки, особливо чітко знаходять своє відображення в банківській сфері, яка є високочутливою до впливу зовнішніх чинників. У той же час банківська сфера все більш підтверджує свій статус як базова компонента інноваційного розвитку економіки, що здатна забезпечити його ефективність [4; 12]. Як показано в [3], роль банківської системи в процесі інноваційних перетворень в економіці буде зростати і в подальшому. Це зумовлює необхідність дослідження напрямів стратегічного управління та пошуку інноваційних підходів щодо розвитку банківської системи.

Проблеми, що розглядаються в статті, мають комплексний характер. З одного боку, вони пов'язані з аналізом тенденцій фінансової глобалізації та інноваційним розвитком економіки. Цим питанням присвячені праці учених, таких як Т.А. Васильєва [3], О.П. Виноградова [4], В.В. Губський [7], П. Друкер [8], О.М. Колодізєв [12], Н.Д. Кондратьєв [13], Е. Менсфілд [17], Р.М. Ни-

жегородцев [18], А.І. Пригожин [19], Б. Санто [21], Г.А. Тосунян [23], І.О. Школьник [27], Й.А. Шумпетер [28] та інших.

З іншого боку, зміни, що відбуваються в усіх сферах економічної діяльності, в тому числі й у банківській сфері, відбуваються під впливом інноваційних інформаційних технологій. Ці питання знайшли відображення в працях таких вчених, як Х.А. Вютріх [5; 6], Ж. Гасперман [29], О.О. Зверев [9], С.П. Курдюмов [11; 14], Г.Г. Малинецький [20], С.К. Рамазанов [10; 30], Л.А. Тимашова [10; 30], Д.С. Чернавський [26] та інших.

Аналіз останніх публікацій щодо інноваційного розвитку банківської системи та фінансових ринків свідчить, що на сьогодні розроблені лише окремі питання, що стосуються методологічного та технологічного забезпечення інноваційного розвитку [9; 10; 15; 16]. Разом з тим, сучасні реалії потребують нових наукових підходів до створення цілісної концепції інноваційного розвитку банківської системи.

Одна з головних проблем, що заважає формуванню стратегії інноваційного розвитку банківської системи, пов'язана з труднощами оцінювання інноваційного потенціалу різних варіантів організаційно-економічного розвитку банків [20]. Тому необхідно провести структурування нововведень, що забезпечить вибір обґрунтованої стратегії розвитку банку, а також дозволить визначити характер майбутньої банківської діяльності, склад банківських операцій, форми обслуговування клієнтів тощо.

Мета дослідження. Розроблення концепції інноваційного розвитку банківської системи України на основі результатів дослідження тенденцій її розвитку.

Основні результати дослідження.

1. Визначення основних складових інноваційного розвитку банківської системи. Згідно з [9; 24], інноваційна діяльність є складним процесом трансформації нових ідей та знань в об'єкт економічних відносин. У [12] інноваційна діяльність визначається як процес, спрямований на реалізацію результатів закінчених наукових досліджень і розробок або інших наукових досягнень у новий або вдосконалений продукт, який реалізується на ринку, у новий або вдосконалений технологічний процес, що використовується у практичній діяльності, а також у пов'язані з цим додаткові наукові дослідження та розробки.

Дослідження поняття інноваційного розвитку й узагальнення існуючих трактувань науковців дозволяють визначити інноваційний розвиток як процес управління, що спирається на безперервний пошук і використання нових способів і сфер реалізації потенціалу економічного об'єкта згідно з обраною місією та мотивацією діяльності в мінливих умовах зовнішнього середовища. Звідси випливає, що процес інноваційного розвитку необхідно розглядати з позицій конкретного суб'єкта господарювання у взаємодії з іншими суб'єктами, які безпосередньо залучені в структуру всіх етапів його специфічної діяльності.

Інноваційний розвиток банківської системи можна визначити як процес структурного вдосконалення банківської системи, який досягається переважно за рахунок практичного використання нових знань для підвищення якості банківських послуг, підвищення рівня захисту банківської інформації, підви-

щення рівня конкурентоспроможності банків і, як наслідок, банківської системи в цілому.

У [30] проаналізовано й визначено такі основні напрями інноваційної діяльності в банківській сфері: фінансовий, технологічний та організаційно-структурний (рис. 1).

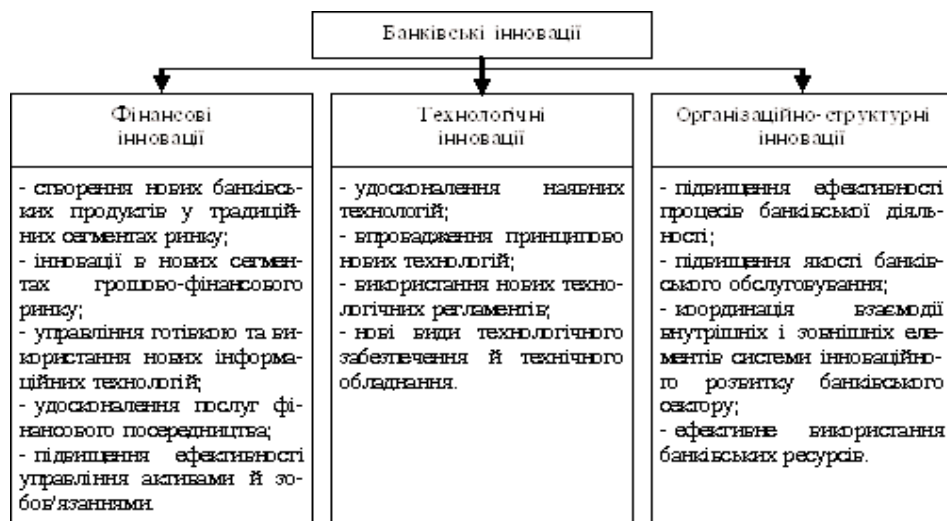

Рис. 1. Структура банківських інновацій, авторська розробка

Фінансова складова пов'язана зі створенням нових банківських продуктів у традиційних сегментах ринку позикових капіталів і банківських продуктів на нових сегментах (інвестиції в нерухомість, страховий бізнес, фінансовий лізинг, трастові операції); інноваціями в нових сегментах грошово-фінансового ринку, таких як ринки цінних паперів, фінансових ф'ючерсів, фінансових опціонів, іпотечних цінних паперів; управлінням готівкою та використанням нових інформаційних технологій, послугами фінансового посередництва, що спрямовані на зниження операційних витрат і більш ефективне управління активами й зобов'язаннями.

Технологічна складова інноваційної діяльності пов'язана з інноваційними змінами в галузі технологій організаційного, управлінського, правового, соціального, маркетингового напрямів банківської діяльності. Технологічні інновації передбачають створення нових і вдосконалення існуючих технологій у сферах надання банківських послуг, оброблення та захисту інформації, розроблення нових банківських продуктів, технологічного забезпечення й технічного обладнання.

Тенденції розвитку технологічних інновацій у банківській сфері сьогодні пов'язані з динамічним розвитком ІТ-сфери. Багато банків сьогодні переглядають свою ІТ-інфраструктуру з метою її оптимізації й впровадження нових технологій, які дозволять мінімізувати витрати на банківський бізнес, отримати конкурентні переваги. Наприклад, сьогодні популярними ІТ-проектами в банківському секторі є проекти впровадження відео-конференц-зв'язку. З одного боку, це витратні проекти, оскільки виникають потреби у використанні

потужних каналів з високою пропускнуою спроможністю й надійністю, а з іншого — такі проекти дозволять банкам отримати значну економію на відрядженнях співробітників банків. Але найбільш популярними в сучасних економічних умовах є проекти, пов'язані із впровадженням банківських продуктів, що надаються через Інтернет.

Інтернет сьогодні являє собою комерційне середовище, де ведеться активна фінансова діяльність. Сучасна економіка зосереджується на розвитку електронної комерції, частиною якої є Інтернет-банкінг, тобто віддалене банківське обслуговування.

Обсяг ринку електронної комерції в Україні оцінюється експертами в 400–450 млн. дол. США на рік, що значно нижче, ніж в країнах Західної Європи та США [10]. Однією з головних причин, що стримують розвиток електронного бізнесу, є недостатня кількість банків, які надають можливість здійснення оплати товарів і послуг, що пропонуються в мережі Інтернет. Розвиток інформаційних технологій досяг такого стану, що основна частина операцій з обслуговування клієнтів може бути автоматизована, а в найкращому випадку — з наданням можливості здійснювати банківські операції у режимі віддаленого доступу, що не потребує безпосередньої участі постачальника послуг і переміщення матеріальних активів. Отже, глобальна мережа Інтернет може надати можливості банкам здійснювати інтенсивний розвиток, створюючи повнофункціональні віртуальні філії, які будуть здійснювати віддалене офісне обслуговування клієнтів. При цьому відкриття віртуальної філії не потребує великих капіталовкладень, а її використання скорочує операційні витрати. Але залишаються проблеми використання Інтернет-технологій як способу надання послуг на інноваційній платформі, що суперечливо сприймається топ-менеджментом банків, перебудови IT-інфраструктур банків, забезпечення високого ступеня надійності й безпеки віддаленого банківського обслуговування клієнтів.

Організаційно-структурна складова інноваційної діяльності є каталізатором розвитку сучасних видів банківських технологій і техніки й забезпечує такі процеси банківської діяльності: створення умов для найбільш повного та своєчасного задоволення потреб клієнтів банку в нових послугах; конкурентоспроможність банку за показниками якості обслуговування й ефективності банківської діяльності; досягнення стійкості на ринку за рахунок балансу між традиційними банківськими продуктами та впровадженням перспективних інновацій; взаємодія внутрішніх і зовнішніх елементів системи інноваційного розвитку банківського сектору, що базується на ефективній системі маркетингу нововведень, відборі інноваційних проектів із переліку альтернатив і мотивації персоналу.

2. Забезпечення інноваційних процесів у банківській діяльності. Визначений перелік напрямів інноваційної діяльності регулюється інноваційним комплексом управління розвитком банку. Інноваційний комплекс забезпечує управління процесами планування й бюджетування інноваційного розвитку, стимулювання й мотивація персоналу, контроль за впровадженням інновацій, інформаційне забезпечення інноваційного процесу, управління організаційно-економічним розвитком.

Ресурсами інноваційного комплексу виступають капіталовкладення в грошовій формі, інформація, спеціалісти банків, посередники, консультанти,

управлінці. В даному випадку ресурси являють собою запаси, накопичення яких до певної кількості надасть можливість поновлювати весь інноваційний процес.

Інноваційний комплекс банку необхідно розглядати як обов'язковий елемент системи банку разом з такими елементами, як підсистема інвестиційного розвитку, підсистема управління ризиками, підсистема управління активами, пасивами тощо.

Отже, потенціал інновацій – це реальна або ймовірна можливість усього інноваційного комплексу використовувати ресурси банку для організації неперервного інноваційного процесу.

Результатом функціонування інноваційного комплексу є нові банківські технології, організаційно-економічні рішення, послуги, а також інші інновації, що є корисним для зовнішнього середовища. При цьому функціонування інноваційного комплексу банку буде ефективним, якщо відношення сукупного доходу від використання інновацій до обсягу ресурсів на інноваційний розвиток буде > 1 . При цьому повинні бути враховані витрати на створення самого інноваційного комплексу.

Управління інноваційним розвитком банківської системи може здійснюватися на макрорівні (НБУ, органи державного управління) та на мікрорівні (комерційні банки).

На мікроекономічному рівні інновації виступають як матеріальна основа підвищення ефективності банківської діяльності – розроблення нових технологій і банківських продуктів на основі власних досліджень банків, підвищення якості та конкурентоспроможності банківських послуг, зниження витрат.

На макроекономічному рівні формується нова інноваційна модель розвитку банківської системи, що є наслідком переходу до домінування в банківській сфері таких елементів, як інформаційні та комунікаційні технології, зовнішній й внутрішній трансферт інновацій. НБУ та інші органи державного управління підтримують створення сприятливих умов для формування інноваційної інфраструктури банківської системи.

3. Формування концепції управління інноваційним розвитком банківської системи. Формування єдиної науково обґрунтованої концепції управління інноваційним розвитком банківської системи є достатньо складною науково-практичною задачею, вирішення якої потребує врахування багатьох чинників. Так, сучасна концепція інноваційного розвитку повинна спиратися на потреби суспільного розвитку, внутрішні потреби банку та враховувати об'єктивні обмеження щодо реалізації цілей інноваційного розвитку. Більш того, концепція інноваційного розвитку повинна враховувати закономірності глобального науково-технічного розвитку, диференціацію форм і методів науково-технічної діяльності, появу нових інструментів управління інноваційною діяльністю тощо [22]. Загальна схема розроблення концепції управління інноваційним розвитком наведена на рис. 2.

Реалізація концепції інноваційного розвитку залежить від здатності банку активно впроваджувати інноваційну політику. Оцінювання банку з погляду інноваційної спроможності повинна здійснюватися з урахуванням стійкості банку й базуватися на аналізі таких показників, як ефективність управління,

контролю, управління ризиками, повнота й достовірність інформації щодо банківської діяльності, якість обслуговування клієнтів, рівень розвитку інфраструктури та інформаційного потенціалу.

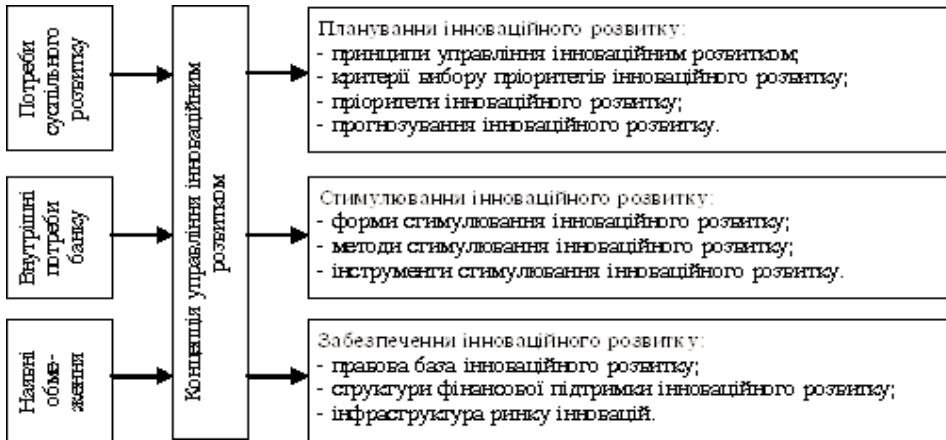

Рис. 2. Схема розроблення концепції управління інноваційним розвитком, авторська розробка

Висновки і перспективи подальших розвідок. Інноваційна діяльність банків надає нові можливості щодо їх прогресивного розвитку, але разом з тим посилює тиск з боку традиційних і нових конкурентів, що вимагає вироблення й прийняття нестандартних, швидких рішень, які стосуються стратегії розвитку банків. І щоб не втрачати конкурентні переваги, банки повинні вдосконалювати свої операції й послуги, впроваджувати більш досконалі структури управління, які б дозволяли гнучко реагувати на мінливість зовнішніх умов функціонування, а також забезпечували високу якість банківської діяльності, контроль витрат і ефективності.

Впровадження банківських інновацій дозволяє підвищити продуктивність праці, ефективно використовувати ресурси, збільшити прибутки, знизити витрати і, як наслідок, підвищити конкурентоспроможність банків і банківської системи та забезпечити їх сталий розвиток у глобальному економічному середовищі.

З метою забезпечення інноваційного розвитку доцільним є формування концепції управління інноваційним розвитком як на рівні окремих банків, так і на рівні НБУ. Оскільки реалізація концепції інноваційного розвитку залежить від здатності банків активно впроваджувати інноваційну політику, необхідно забезпечити високий рівень ефективності управління, контролю, управління ризиками, високу якість обслуговування клієнтів, високий рівень розвитку інфраструктури та інформаційного потенціалу.

1. Про затвердження переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 7.09.2011 №942 // zakon1.rada.gov.ua.

2. Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.06.2009 №680-р // zakon1.rada.gov.ua.

3. *Васильєва Т.А.* Банківське інвестування на ринку інновацій: Монографія. – Суми: СумДУ, 2007. – 522 с.
4. *Виноградова Е.П.* Влияние глобализации на инновационное развитие в банковском секторе // www.econ.msu.ru.
5. *Вютрих Х.А., Винтер В.Б.* Конкурентоспособность глобальных предприятий // Проблемы теории и практики управления. – 1995. – №3. – С. 96–101.
6. *Вютрих Х.А., Филипп А.Ф.* Виртуализация как возможный путь развития управления // Проблемы теории и практики управления. – 1999. – №5. – С. 94–100.
7. *Губський Б.В.* Євратлантична інтеграція України. – К.: Логос, 2003. – 328 с.
8. *Друкер П.* Эффективное управление / Пер. с англ. М Котельниковой. – М.: Астрель, 2004. – 284 с.
9. *Зверев О.А., Нестеренко А.В.* Инновационные технологии в розничном банковском бизнесе: Монография. – М.: Палеотеп, 2008. – 164 с.
10. Інноваційні технології антикризового управління економічними системами: Монографія / С.К. Рамазанов, Г.О. Надьон, Н.І. Кришталь, О.П. Степаненко, Л.А. Тимашова; Під ред. проф. С.К. Рамазанова. – Луганськ; К.: СЧУ ім. В. Даля, 2009. – 584 с.
11. *Капица С.П., Курдюмов С.П., Малинецкий Г.Г.* Синергетика и прогнозы будущего. – М.: УРСС, 2001. – 288 с.
12. *Колодязев О.М.* Методологічні засади забезпечення управління інноваційним розвитком економіки: Монографія. – Х.: ФОП Лібуркіна Л.М.; ІНЖЕК, 2009. – 240 с.
13. *Кондратьев Н.Д.* Проблемы экономической динамики. – М.: Экономика, 1989. – 526 с.
14. *Курдюмов С.П.* Новые тенденции в научном мировоззрении: обзор Международной научной конференции «Космическое мировоззрение – новое мышление XXI века» // Международный центр Рерихов // www.icr.su.
15. Матеріали маркетингових досліджень інформаційних технологій і віртуальних середовищ // www.comscore.com.
16. Матеріали Українського незалежного центру політичних досліджень // www.uscpr.kiev.ua.
17. *Мэнсфилд Э.* Экономика научно-технического прогресса. – М.: Прогресс, 1970. – 238 с.
18. *Нижнегородцев Р.М.* Информационная экономика. – М.; Кострома: МГУ, 2002. – Книга 1: Информационная Вселенная: Информационные основы экономического роста. – 163 с.
19. *Пригожий А.И.* Нововведения: стимулы и препятствия: Социальные проблемы инноватики. – М., 1989. – 270 с.
20. Прогноз и моделирование кризисов мировой динамики / Отв. ред. А.А. Акаев, А.В. Коротаяев, Г.Г. Малинецкий. – М.: ЛКИ, 2010. – 352 с.
21. *Санто Б.* Инновация как средство экономического развития. – М.: Прогресс, 1990. – 296 с.
22. *Степаненко О.П.* Ситуаційний аналіз і розроблення сценаріїв розвитку банківської системи // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Посткризовий розвиток фінансової системи України: проблеми та перспективи: Збірник наук. праць / НАН України. Ін-т регіональних досліджень; відп. ред. Є.І. Бойко. – Вип. 1. – Львів, 2010. – С. 290–299.
23. *Тосунян Г.А.* Банкизация России: право, экономика, политика. – М.: Олимп-Бизнес, 2008. – 400 с.
24. Устойчивое экономическое развитие в условиях глобализации и экономики знаний: концептуальные основы теории и практики управления / Под ред. В.В. Попкова. – М.: Экономика, 2007. – 295 с.
25. *Хименко О.* Реализация инновационной политики в Украине // www.unese.org.
26. *Чернавський Д.С.* Синергетика и информация. Динамическая теория информации. – М.: ЛИБРОКОМ, 2009. – 304 с.
27. *Школьник І.О.* Фінансовий ринок України: сучасний стан та стратегія розвитку: Монографія. – Суми: Мрія, УАБС НБУ, 2008. – 348 с.
28. *Шумпетер Й.* Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия. – М.: ЭКСМО, 2007. – 864 с.
29. *Gasperment, G.* (1998). Television interactive, nouveau canal de distribution. *Revue Banque*, 592: 58–59.
30. Innowacyjne technologie zaradzania antykrzysowego: Monografia / S.K. Ramazanow, L.W. Levasheva, O.P. Stepanenko, L.A. Tymaszowa, J.J. Zakrewski; Pod red. prof. S.K. Ramazanowa. – Warszawa; Lugansk; Kijow: Reznikov V.S., 2011. – 368 s.

Стаття надійшла до редакції 12.12.2011.